

PRIKAZI/*REVIEWS*

Facing the Crises: Anglophone Literature in the Postmodern World
(ur. Ljubica Matek i Jasna Poljak Rehlicki), Cambridge Scholars Publishing,
2014., 204 str.

Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku održan je 15. i 16. listopada 2012. međunarodni znanstveni skup *Current Approaches to English Studies*,¹ kojim je Odsjek za engleski jezik i književnost obilježio 35 godina svoga postojanja. Odabrane radove koji tematiziraju književnost i kulturu engleskog govornog područja, a izložene na spomenutom skupu Ljubica Matek i Jasna Poljak Rehlicki, obje članice Odsjeka za engleski jezik i književnost Filozofskog fakulteta u Osijeku, objedinile su u zborniku naziva *Facing the Crises: Anglophone Literature in the Postmodern World*.²

Autori jedanaest radova, koliko ih broji zbornik, istražuju nove pristupe angloameričkoj književnosti i kulturi te utjecaj angloameričke književnosti i kulture na studij engleskog jezika i književnosti, unutar i izvan engleskog govornog područja. Imajući na umu da je predmetna okosnica zadana autorima – književnost u postmoderni – ne čudi heterogenost suvremenih znanstvenih pristupa koje su autori ponudili u svojim radovima. Književne teme poput satire i akademskog romana, postfeminizama i *chick-lita*, avangarde i dekadencije, simulakruma, minimalizma i kratke priče, razmatraju se u povezanosti s temama suvremenih kulturalnih studija kao što su rasa, etničnost, rod, rat, ideologija, povijest, ekonomija, kapitalizam, kinematografija, pop-kultura. Ono što je radovima okupljenima u zborniku zajedničko jest da upućuju na krizu kao zajednički nazivnik raznorodnih fenomena književnosti u postmodernom stanju.

*In the face of crises*³ prvi je od dvaju tematskih blokova zbornika koji donosi šest radova iz kojih se kao dominantna misao, implicitno sugerirana ili eksplicitno izrečena, iščitava ključna riječ za razumijevanje suvremene kulture Zapada – kriza. Danas, napominju urednice, kada je ljudska egzistencija uvelike upravljana tehnologijom i usmjerena materijalnome, javlja se potreba za promišljanjem i ponovnim osmišljavanjem poimanja ljudskog identiteta, pri čemu na umu treba imati čovjekov odnos prema tehnologiji, učinke kapitalističke ekonomije te kolonijalne prošlosti kao i posljedice neprestanog ratovanja (2012: x).

¹ *Suvremeni pristupi studiju engleskoga jezika i književnosti* (prevela V. Č.)

² *Suočeni s krizama: Književnost engleskoga govornog područja u postmodernom svijetu*

³ *Suočeni s krizama*

Sven Cvek (Sveučilište u Zagrebu) u tekstu „Surviving Utopia in *Zone One*”⁴ izlaže interpretaciju romana Colsona Whiteheada *Zone One* (2011). Nasljeđujući tradiciju „gotičkog marksizma”, Cvek tematizira lik zombija u književnosti s početka 21. stoljeća. Metaforu zombija, koja se učestalo pojavljuje u opisima stanja današnje kapitalističke ekonomije, Whitehead upotrebljava kako bi ukazao na nemogućnost zamišljanja alternative čudovišnosti postojeće zbilje. Whitehead u tom distopijskom romanu, zaključuje Cvek, ekonomiju kapitalizma razotkriva kao neučinkovitu, a posljedice postojećih kapitalističkih odnosa kao potpuno razarajuće za suvremenoga čovjeka.

Stipe Grgas (Sveučilište u Zagrebu) u tekstu „The Figure of the Financier in Dreiser and DeLillo”⁵ ističe da su dominantne paradigme književne teorije prečesto marginalizirale ekonomske teme te da trenutačna ekonomska kriza nameće potrebu za ponovnim iščitavanjem književnog kanona. Autor uspoređuje prikaze protagonista *Financijera* (1912) Theodorea Dreisera i *Cosmopolisa* (2003) Dona DeLilla te tvrdi da razlike uočene između dva fiktionalna financijera ukazuju na razlike u identitetu kapitala u različitim stadijima njegova povijesnog razvoja. Grgas upućuje i na jednu postojanu značajku inherentnu kapitalu, koju Dreiser i DeLillo svojim djelima tematiziraju. Sam kapital, naime, bitno nadilazi svaki pokušaj njegova literarnog predstavljanja jer određene epistemološke zapreke onemogućuju čovjeku poimanje kapitala i načina njegova djelovanja.

Beskompromisan u prikazu nasilja, no iskren i humorističan u prikazu likova, film *Mad Bastards* (2010) redatelja Brendana Fletchera nudi realističnu sliku suvremene aboridžinske zajednice sa zapada Australije. TJ, aboridžinski „luđak” koji svoj bijes ne može ni iskazati ni kontrolirati, kreće na putovanje kako bi ponovno izgradio vlastiti identitet kroz uspostavljanje odnosa sa sinom kojega je napustio. Iva Polak (Sveučilište u Zagrebu) u tekstu „Indigenous Australian Image and Text: *Mad Bastards* 'write life in every stroke’”⁶ primjećuje da je kao intertekstualni element u lik TJ-a upisan autobiografski lirski subjekt pjesme „Unreceived Message”, aboridžinskog pjesnika Roberta Walkera. Walker je u zatvoru proveo veći dio svog života te je u zatvoru i umro u 25. godini. Polak tvrdi da iz priče o TJ-evu duhovnom putovanju možemo iščitati sudbinu koju bi Walkerov lirski subjekt doživio uslijed izlaska iz zatvora. Autorica zaključuje da film pokazuje kako izmučeni pojedinci i zajednice mogu zacijeliti oslanjajući se na sebe same, bez pomoći dobročinitelja i državnih institucija te njihovih programa i novčanih potpora.

Jelena Šesnić (Sveučilište u Zagrebu) u tekstu „Franz Kafka, Paul Auster and the End of the American Century”⁷ istražuje jesmo li na početku

⁴ „Preživjeti utopiju u *Zone One*”

⁵ „Lik financijera kod Dreisera i DeLilla”

⁶ „Lik i tekst autohtonih Australaca: *Luđaci* 'ispisuju život svakim potezom’”

⁷ „Franz Kafka, Paul Auster i kraj američkog stoljeća”

21. stoljeća svjedoci opadanja američke hegemonije na globalnoj razini. S tom svrhom autorica interpretira *Ameriku* (1927) Franza Kafke i *Sunset Park* (2010) Paula Austera, pri čemu će pokazati da se oba autora oslanjaju na mitske strukture kako bi proizveli određenu semiotiku nacije. Prikaz Kafkine Amerike, kao složene kulturalne tvorevine nedvojbeno posvećene neumornom napretku, tehnologiji i modernitetu, počiva na mitu avangarde. S druge strane, Austerov prikaz trenutačnog stanja nacije, kojim dominiraju motivi fragmentacije, rasipanja cjeline na dijelove, stagniranja, propadanja te kraja, uporište pronalazi u mitu dekadencije. Šesnić ističe da mitovi koji se nalaze u pozadini literarnih prikaza, iako nadilaze konkretne povijesne okolnosti, pružaju značajan uvid u načine na koje se određena kultura predstavlja.

U tekstu „Dreaming of Electric Sheep: Technology and the Construction of Human Identity”⁸ Ljubica Matek (Sveučilište u Osijeku) tvrdi da se identitet pojedinca danas umjesto u okvirima izravnih međuljudskih odnosa sve više poima u kontekstu sveprisutne povezanosti čovjeka s modernom tehnologijom. Prikaz ljudskih odnosa kao nužno posredovanih tehnologijom autorica iščitava u romanu Philipa K. Dicka *Sanjaju li androidi električne ovce?* (1968). Upravo zahvaljujući upotrebi elektroničkih uređaja, poput orgulja za raspoloženje i empatskih kutija, ljudi se u postapokaliptičnom svijetu Dickova distopijskog romana razlikuju od androida. Autorica primjećuje da je Dickov roman danas relevantan više no ikada, kada privatne i poslovne živote uvelike vodimo ispred raznih zaslona te se na tehnologiju oslanjamo kako bismo oblikovali sliku o sebi. Matek naglašava da se krećemo prema društvu koje je transhumano i posthumano – društvu u kojemu se suvremena tehnologija i znanosti upotrebljavaju za unapređivanje ljudskih tjelesnih, intelektualnih i psihičkih sposobnosti, što tradicionalno poimanje ljudske naravi čini nedostatnim te zbog čega je potrebno iznaći novo.

Jasna Poljak Rehlicki (Sveučilište u Osijeku) tematizira krizu identiteta američkog vojnika u Zaljevskom ratu, ali i krizu koju tradicionalno poimanje ratovanja doživljava u svojoj suvremenoj artikulaciji. Uslijed UN-ovih vojnih operacija kojima je Kuvajt oslobođen iračke okupacije, Jean Baudrillard 1991. godine piše tri kontroverzna eseja od kojih je posljednji „Zaljevski rat se nije dogodio”, u kojemu dovodi u pitanje zbiljnost rata. Zanimljivo je, primjećuje Poljak Rehlicki, da iskustvo rata kao pukog privida možemo pronaći i u memoarima američkog ratnog veterana Anthonyja Swafforda *Jarhead: A Marine's Chronicle of the Gulf War* (2003). U ratu u kojemu nije doživio izravnu borbu niti je imao priliku vidjeti neprijatelja, Swafford svoju ulogu doživljava kao onu promatrača, a ne sudionika. Autor se kući vraća bez iluzija o svojoj zemlji i o ratu, dovodi u pitanje navodnu pobjedu te odbacuje nametnuti mu status junaka. Poljak Rehlicki rad

⁸ „Sanjajući električne ovce: Tehnologija i tvorba ljudskog identiteta”

„Mirage of War in Anthony Swafford's *Jarhead*”⁹ zaključuje tvrdnjom da svaki rat, tradicionalan ili suvremen, ima moć proizvesti, preoblikovati i uništiti identitet pojedinca.

Drugi dio zbornika, nazvan *New perspectives on literary genres*,¹⁰ predstavlja pet radova u kojima autori istražuju teme, oblike i stilove književnih tekstova pojedinih, počesto marginaliziranih, žanrova. Književne analize tog dijela zbornika također se dotiču ideje krize, bilo u okvirima razumijevanja i ponovnog osmišljavanja pojedinih žanrova i književnih pravaca bilo napetosti koja je inherentna kontroverznim temama kao što su literarno tematiziranje rase i etničnosti, odnos patrijarhata i feminizma, starog i novog ili muškog i ženskog.

Analizom dvaju romana koji podastiru kritiku represivne državne politike u razdoblju McCarthyjeva mandata, ali i kritiku unutarnjih politika privatnih sveučilišta i njihovih liberalnih obrazovnih doktrina, Jadranka Zlomislić (Sveučilište u Osijeku) predstavlja žanr akademskog romana koji se u SAD-u razvio tijekom pedesetih godina dvadesetog stoljeća. Mary McCarthy u *Akademskim šumarcima* (1953) i Randall Jarrell u *Slikama iz institucije* (1954) akademski diskurs svoga vremena razotkrivaju kao prožet hladnoratovskom retorikom. Zlomislić svojim radom „Satire and the Academic Novel”¹¹ pokazuje da su navedeni romani uvelike oblikovali svijest američke javnosti o manjkavostima javnog obrazovanja te da, kao i žanr akademskog romana uopće, predstavljaju književni artefakt svog vremena i vrijedan izvor informacija o presudnim pitanjima visokog obrazovanja razdoblja u kojemu su nastali.

Vanja Polić (Sveučilište u Zagrebu) u radu „*The Sisters Brothers Pack Heat: Or How the Sisters Fared in the West*”¹² istražuje u kojoj se mjeri roman Patricka deWitta *Braća Sisters* (2011) – ironični, crnohumorni i topao prikaz Divljeg zapada – pridržava konvencija žanra kaubojskog vesterna, odnosno koliko od njih odstupa. Kako bi prikazala kontekst u kojemu nam je interpretirati roman, autorica suprotstavlja s jedne strane mit o Divljem zapadu, oblikovan uslijed kolonizacije kontinenta kako bi se zadovoljila potreba za osmišljavanjem nacionalnog mita o stvaranju SAD-a, te s druge strane stvarni povijesni prostor zapada Sjeverne Amerike. Paradoksalan naslov romana, autoreferencijalnost autora, senzibilni zločinci kao protagonisti, nepredvidiv kraj, introspektivan pripovjedač, ironično i humoristično pripovijedanje, neočekivana odstupanja od žanra, kao što su sablasna ukazanja i vještice te stereotipne značajke vesterna prisutne u *Braći Sisters*, navest će autoricu na zaključak da u tom romanu možemo iščitati suvremenu konketizaciju žanra vesterna.

⁹ „Privid rata u *Jarheadu* Anthonyja Swafforda”

¹⁰ *Novi pogledi na književne žanrove*

¹¹ „Satira i akademski roman”

¹² „*Braća Sisters* su naoružani: Ili kako su braća Sisters prošli na Zapadu”

Selma Veseljević Jerković (Sveučilište u Tuzli) u radu „*Because I deserve it! Fashion and Beauty Industries in the Service of Patriarchy: The Tale of Chick-Lit*”¹³ tematizira predstavljanje žena u *chick-lit* prozi. U razdoblju globalnog kapitalizma koji žene oslobađa od propisanih im društvenih uloga te im omogućava određenu mjeru ekonomske slobode diskurs patrijarhata mjesto ustupa industrijama ljepote i mode, časopisima za žene i *chick-lit* prozi, koji se sada nameću kao autoritet ženama. Među brigama suvremene žene kojima se bavi *chick-lit* kao najvažnija se izdvaja opsesija izgledom, što autoricu navodi na zaključak da je predstavljanje žena u *chick-litu* obuhvaćeno dominantnim diskursom pitomih tijela. Pitajući se treba li žanr iščitavati kao feministički diskurs ili odraz ideologije patrijarhata, autorica tvrdi da upravo zastupanje pojedinih tradicionalnih viđenja društvenih uloga žena u *chick-litu* podsjeća čitateljice da ravnopravnost spolova nije ostvaren cilj te da borba nije gotova.

Rad „*The Limits of Minimalism: Ann Beattie's Narrative Walks With Men*”¹⁴ tematizira minimalizam kao novi realistični stil u američkoj književnosti koji prikazuje – ravnodušno, objektivno i suzdržano – mračnu stranu suvremene Amerike i živote običnih ljudi. Kao najprepoznatljivija među autoricama minimalističke proze izdvojila se Ann Beattie, čije kratke priče te roman *Walks with Men* (2010) u svome tekstu razmatra Vladislava Gordiće Petković (Sveučilište u Novom Sadu). Autorica prikazuje na koji se način minimalizam očituje kod Beattie, koja umjesto introspektivnih promišljanja čitatelju nudi mikroskopski detaljna površinska opažanja kojima opisuje tjeskobu, strahove te neuspjehe u privatnim i poslovnim životima svojih likova, čija se pasivnost zrcali u njezinu literarnom stilu.

Biljana Oklopčić u tekstu „*A Relatively Warm and Easy Intermingling of Races: Reading Race and Ethnicity in Tennessee Williams' Plays*”¹⁵ tematizira proces (de)konstrukcije etničkog identiteta u radovima Tennesseeja Williamsa te način na koji autor zbiljsko upisuje u fiksijsko. Naime, tri generacije obuhvaćene pojmom etničnosti, od kojih svaka vlastiti identitet temelji na skupu pojedinih osobina, obrazaca ponašanja i načina razmišljanja, Williams prikazuje kroz likove Serafine i Rose Delle Rose (*Tetovirana ruža*, 1951), Stanleyja Kowalskog (*Tramvaj zvan čežnja*, 1947) te Lady Torrancee (*Orfej silazi*, 1957). Analizom navedenih likova Oklopčić utvrđuje da je etničnost ključan aspekt književne retorike Tennesseeja Williamsa, pomoću kojega se autor osvrće na teme koje su u njegovu opusu morale ostati neimenovane.

¹³ „*Jer ja to zaslužujem!* Industrie mode i ljepote u službi patrijarhata: Priča o chick-litu”

¹⁴ „Granice minimalizma: Šetnje s muškarcima Ann Beattie”

¹⁵ Razmjerno toplo i lako miješanje rasa: Čitanje rase i etničnosti u dramama Tennessee Williamsa”

Uz jedanaest poglavlja čiji je sadržaj ovdje ukratko prikazan, zbornik sadrži i uvodnu riječ u kojoj urednice Ljubica Matek i Jasna Poljak Rehlicki, među ostalim, pojašnjavaju namjeru s kojom su odabrani tekstovi okupljeni u zbornik kao i kontekst u okviru kojega su nastali. Vođene misliju da se književnost danas ne čita i ne tumači samo radi sebe same, već kako bi pripomogla razumijevanju vlastite egzistencije u postmodernom svijetu, urednice napominju da zbornikom smjeraju ukazati na neupitnu vrijednost humanističkih istraživanja u opisivanju i razumijevanju ljudskog stanja. Uistinu, radovi okupljeni u zborniku predstavljaju vrijedan doprinos suvremenoj raspravi književnosti i kulture te svakako mogu poslužiti kao polazišna točka za daljnja razmatranja ovdje načetih tema.

Vedrana ČERINA